

Golden Research Thoughts

v/; ki dka dh dk; Z'kSy; kj % i gpku , oa
oxhZdj .k

I kjka k :

dk; ZLFkr; kaeav/; ki d ftl <æ I sdk; Zdjrk gš ml dh oj; rk; ; dk; Z'kSyh dh jpuk djrh gš vr%; g dgk tk I drk gš
fd v/; ki d }kj; i nrRr foHku ekufI d] 'kkjhfd] I kekftd] okrkoj .kh;] 0; koI kf; d vfhkofUk , oal dsh vkfn rRokadsi fr oj; rkvka
dk dgy ; ks ml dh dk; Z'kSyh dks0; ä djrk gš i Zrq v/; ; u v/; ki dkadh dk; Z'kSy; kach i gpku , oa oxhZdj .k d jusgrqfd; k x; kA
bl xqkkRed v/; ; u eacfu; knh fl) kr v/; ; u dh ekU; rkvkadsvuq i dk; Z'kSyh I sl Ecfl/kr mi yC/k I kfgR; dsi qjh{k.k(fo"K; oLrq
fo'yšk.k(fo | ky; hu] d{kkr , oafofok I dLFkr; kaeav/; ki d kadsdk; &0; ogjkadsvoykadu rFkk xgjkZl sl puk i kfr o I d fyr
I pukvka dh cgrj I e> grq v/; ki dka I sl k{kRdkj fd; k x; kA fu"d"kr-% v/; ki dka dh dk; Z'kSy; ka dks dgy uks f}/kph; : i k&
fo'yšk.kkRed cuke i wkkRed] mÜkjnkf; Ro i wZcuke mÜkjnkf; Ro eDr] {ks= Lora= cuke {ks= vk/kfjr] y?kqI krR; i Zkku cuke nh?kZ
I krR; i Zkku] ueuh; cuke vueuh; dk; Z'kSyh] vfhki j .kk dšær cuke vfhki j .kk xš dšær] okrkoj .k I ki {k cuke okrkoj .k fuji {k]
oš fDr d cuke xš oš fDr d rFkk n' ; kRed cuke Jo.kkRed eo xhZdr fd; kA

ejyh/kj feJk

, I kš"K, V i kQd j] f"K{k I dk;] ouLFkyh fo | ki hB] Vkd] jktLFkku-

I k{kRdkj I sfooj. kRed %xqkRed% i d k j ds inRr i ktr gq A vr% i Lr q v/; ; u eainRrka dh i dfr xqkRed i d k j dh FkA

6-i nUk fo' ySk. k i fØ; k , oafØ; kfof/k

'kSk v/; ; u dsfy, I d f y r i nUkka dk fo' ySk. k d j u s g r q v x h d r i f Ø; k , o a f Ø; k f o f / k v i u k; h x; h&

❖ v/; ki dka dh dk; Z ksyh I s l EcfU/kr mi yC/k I kfgR; dk fo" k; oLrqfo' ySk. k fd; k x; kA bl v/; ; u eafø" k; oLrqfo' ySk. k i k; i dk fodkl v/; ; u fodkl dsl kFk&I kFk vko' ; drkuq kj fd; k x; kA bl fo' ySk. k } kj k dk; Z ksy; ka l s l EcfU/kr rRoka dks i Fkd&i Fkd-0; ofLFkr fd; k x; kA

❖ fo | ky; hu] d{kx r , oaføfo/k I fLFkr; ka eav/; ki dka ds 0; ogkjka dk voykdu d j d s n s i f l u n u h e a f y f i c) I p u k v k a d k f o ' y S k . k d j d s d k ; Z k s y h I s l E c f U / k r r R o k a d k s m n n s ; k u q k j i F k d & i F k d - d j 0 ; o f L F k r f d ; k x ; k A

❖ voykdu I s i k r t k u d k j h d h i w k r k r F k k v f / k d x g j k b Z I s l p u k v k a d h i k f l r r F k k I d f y r I p u k v k a d h c g r j I e > g r q v / ; k i d k a I s l k { k R d k j d k f o " k ; o L r q f o ' y S k . k d j d s d k ; Z k s y h I s l E c f U / k r r R o k a d k s m n n s ; k u q k j 0 ; o f L F k r f d ; k x ; k A

❖ v/; ; u & m n n s ; k a d h i f i r Z d s f y , I E c f U / k r I k f g R ;] v o y k d u r F k k I k { k R d k j I s i k r x q k k R e d i n U k k a d k s I e f l o r d j r s g q f o ' y S k . k , o a Ø ; k [; k d j u s d s f y , i n r f o ' y S k . k d h x q k k R e d i f o f / k d k i z ; k s x f d ; k x ; k A

7-i nRrka dk fo' ySk. k , oafu" d" k z

7-1 -v/; ki d dk; Z ksyh ds mi yC/k fofo/k oxh d j . k k a d k f o ' y S k . k , o a f u " d " k z d k ; Z k s y h I E i R ; ; d k s v u q d k k u d r k z / k i e u k S k k f u d k a o f ' k { k k ' k f l = ; k a u s o f f l k u i z d k j I s i R ; { k h N r f d ; k g &

o j z , o a d k u j ¼ 9 9 2 ½ u s d k ; Z ' k s y h d k s n s h k k x k a e a o x h d j . k f d ; k &

(i) ckf) d dk; Z' ksyh , oa

(ii) xj ckf) d dk; Z' ksyh

ç o s k & L r j d s c f ' k { k . k d s n s k u d k ; Z ' k s y h d k ç h k o h e k i u d k f o d k l d j u s d s Ø e e a b l g k a u s c k f) d d k ; Z ' k s y h d k s e q ; r % I k k u d s c f r I k k u d h ¼ m e t a - c o g n i t i v e ½ ç f Ø ; k v k a d s I m h k z e a n s [k r s g q v l s x j c k f) d d k ; Z ' k s y h d k s x f r f o f e k m l e q [k r k] I k e f t d d k ; Z f u o k g & { k e r k v l s v k R e f o ' o k l ¼ p r o a c t i v i t y , s o c i a l c o m p e t e n c e a n d s e l f - c o n f i d e n c e } d s l m h k z e a o x h d r f d ; k A

e j h y , o a j h M ¼ 9 9 9 ½ u s i h k k o h i n ' k z u d s f y , 0 ; f D r x r ' k s y ; k a d k m Y y [k f d ; k &

(i) fo' ySk. kRed (Analytical)

(ii) pkyd (Driver)

(iii) euHkkou (Amiable)

(iv) vfkā wkz (Expressive)

e j h y , o a j h M } k j k i L r q m D r o x h d j . k e a 0 ; D r d k ; Z ' k s y ; k a e a t g k f o ' y S k . k R e d ' k s y h d k s ' k k f e y f d ; k x ; k g S o g h a v F k ā w k z ' k s y h I s i w k k R e d ' k s y h d k p k y d ' k s y h I s v f h k i j . k d f l a e r r k o v f h k i j . k x j d f l a e r r k] o k r k o j . k m l e q [k r k , o a o k r k o j . k x j m l e q [k r k d k e u H k k o u ' k s y h I s d k ; Z d j u s o k y s d s { k s = L o r a = r k ; k { k s = v k / k k f j r r k] y ? k q l k r R ; i z k k u ; k n h ? k z I k r R ; i z k k u r k] u e u h ; r k ; k v u e u h ; r k i z k k u d k ; Z i) f r d k s o j h ; r k n s u d k I a d r f e y r k g ā

' k s y h f i o k t V u s 0 ; f D r R o i j h { k . k d s y E c s v u l k o d s v k / k j i j d t y p k j d k ; Z k s y ; k a d k f o o j . k i L r q f d ; k g &

(i) vodyu (Doing)

(ii) vxl j . k (Leading)

(iii) vujkx' khy (Loving)

(iv) vf/lxe (Learning)

' k s y h f i o k t V u s v o d y u] v x l j . k] v u j k x ' k h y , o a v f / l x e d k d k ; Z k s y ; k a d s : i e a o x h d j . k f d ; k g ā v o d y u o v u j k x ' k h y d k ; Z ' k s y ; k a l s d k ; Z d r k z d s { k s = L o r a = ; k v k / k k f j r] y ? k q ; k n h ? k z I k r R ; i z k k u ;] g k s u s d k I a d r f e y r k g ā v x l j . k ' k s y h I s e q ; r % m l d s v f h k i j . k k d f l a e r o v f h k i j . k k x j d f l a e r] o s f D r d o I k e f g d f Ø ; k d y k i k a e a l g h k k f x r k y a s o k y k g k a u s d k I a d r f e y r k g ā v f / l x e d k s L o r a = : i l s d k ; Z k s y h d s : i e a o x h d r d j u s l s l i " V g S f d v f / l x e d k ; Z g S v l s j d k ; Z v f / l x e A

i Lrkouk&

'kkkdrkđ i zU/ku oKkfud , oadk; Z0; ogkj ea#fp j [kusokys0; fDr; kausdk; đrkđ/kadh of'k"Vrkvka ij /; ku dđlnr fd; k gđ Qyr%dk; ZkSyh dk l Ei R; ; 0; ogkj eavk; k gđ dk; Z'kSyh dsl Ei R; ; dksfofHku fo}kukaustHku&fHku i zlkj l si fjhkkf"kr fd; k gđ i đkfux ¼1994½ dsvud kj dk; ZkSyh dksdk; Z{ks= ea0; fDr; ka }kjk uohu , oadfbu l ¼pukvka dks vkRel kr-djus0 cuk; sj [kusföru vFkok /; ku dđæ.k djuđ nđud dk; k vđđ l eL; kvkadksy djusdh jhr ds: i eai fjhkkf"kr fd; k tk l drk gđ Qs jLVhu ¼1996½ dsvud kj dk; Z 'kSyh ^dk; kđ dk fu"i knu djrsgq , d 0; fä dh l kkkRed) 0; ogkj kRed vđđ 'kjhj&f0; kRed i) fr* gđ vđđ'kđ dh , oa 'kSyV ¼2003½ dsvud kj &dk; Z'kfy; kaeadk; đrkđ dh fo'kSkrk; j l fefyr gkrh gđ tks0; fDr ds fo'k"V i n'kđ dsl kFk gh l kFk v/; ki d dh dk; Zdsi fr fu; fer Lohdk; Ĥk vđđ dk; Z i n'kđ dks i Hkkfor djrh gđ vld Mkw dkk dsvud kj dk; Z'kSyh 0; fä dsfy, , d vubh fo'kSkrk dgh tk jgh gđ ysk dke dsl Fkk i j u; h vđđ dfbu tkudkj dksdđ svo'kkf"kr , oacuk; sj [krsgđml dsrjhdsds: i eavupkn dj l drsgđ bl ea ; g Hkh 'kkfey fd ; syks dđ sē; ku dksdđlnr] fpru vđđ dke dsl kFk gh l kFk l eL; kvkadksdđ sgy djrsgđ 'kkkdrkđ dsvud kj dk; ZLFkr; kaeav/; ki d ft l <æ l sdk; Zđjrk gđ ml dh oj; rk; j dk; Z'kSyh dh jpuđ djrh gđ vr%; g dgk tk l drk gsfđ v/; ki d }kjk i nRr foHku ekuf l d] 'kkjhj d] l keft d] okrkoj .kh;] 0; kol kf; d vđđkofuk , oal đnh vkfn rRokads i fr oj; rkvkadk đy ; kx ml dh dk; Z'kSyh dks0; ä djrk gđ

dk; ZkSyh dsfo'ySk.k l s0; fä dksvi uh fo'k"V dk; Z'kSyh dsfo"k; eal ¼puk; j i ktr gkrh gđ ft l l sdk; Z dkl ruko de gkrk gso 0; fä dh dk; Z Urq"V eal đkkj vkrk gđ 0; fä dksvi us"kfä"kkyh i {kkđ ueuh; rkvkđ xtđrkvka@Lohdk; Ĥk vđđ vokđNukvkađk i rk gksus ij ml sfof"V] i k; kđxd l ykg] Lo; a dsfodkl dsfy, dk; & ; kstuk , oa 0; fäxr i fjođk.k izkkyh fodfl r djus eann fey l drh gđ dk; Zkfy; kae0; fä dh tđod&'kkjhj d l jpuđ] eLr"đ dk; kRedrk] l đnh : i RRedrk] 'kkjhj d vko'; drk] okrkoj .kh; oj; rk] l keft d i {k] 0; kol kf; d vđđkofuk; ka , oal đnh tđ s 'kSyh vuđfU/kr rRokadk l ekođk gksus ds dkj .k l Vhd l ¼puk; j i ktr gkl drh gđ fo|ky; hu v/; ki d fo|ky; dsHkrj , oackgj foHku Hkkedkvka¼; Fkk&i Zkk l d o i zU/kd] funđkd o ijke'kđ] l æBudrkđ vuđđkd] eW; kđudrkđ xg.kdrkđ i kB; 0e fuekđrk] l keft d dk; đrkđ ofukd] i Fkksđ kđ d vkfn½dk fuođy djrk gđ dfri ; fooä fLFkr; kđksNkđelj v/; ki dka dskde djusdk <æ 'kđkd vđ; k l ka vđđ v/; ki d dsdk; Zfu"i knu dks i Hkkfor djrk gđ , đ h fLFkr ea'kđkd l đFkkuka }kjk fo|ky; kaeav/; ki dka dsk; Zds l UnHkzeavud đkku djusdh vko'; drk gđ ft l l sv/; ki dka dh fofo/krkvka dsvuđ i i Hkkoh dk; &vk0; gđka dh jpuđ dh tk l dA vr%l Ec) l kfgR; ds i ¼j h{k.k dks/; ku eaj [krsgq ; g v/; ; u v/; ki dka dh dk; Zkfy; kadh i gpku , oa oxhđj .k djusgrđd; k x; kA

1-vo/kkj .kk

i Lrq v/; ; u dk vkdYi u vđđđr vo/kkj .kk ij fd; k x; k& i R; đ v/; ki d dsdk; Zđjusdh fo'k"V 'kSyh gkrh gđ v/; ki dka dh dk; Zkfy; kadh i gpku vđđ mudk oxhđj .k fd; k tk l drk gđ

2-v/; ; u fof/k

fd l h Hkh {ks= ea'kkđk v/; ; u , d l kđđ; f0; k gđ ; g d l fof/k }kjk i wkđfd; k tk; } bl dk fu/kkđ .k 'kkđk v/; ; u dh i đfr] mđđ ; , oami yC/k l đ k/kukai j fuHkđ djrk gđ i Lrq v/; ; u dk eđ; mđđ ; & v/; ki dka dh dk; Zkfy; kadh i gpku , oa oxhđj .k djuk FkkA vr%v/; ; u dh i đfr dks/; ku eaj [krsgq xqkkRed i nRrka dk l đy u , oai ktr i nRrka dk xqkkRed fo'ySk.k vi fđkr , oadkNuh; FkkA vr%xqkkRed v/; ; u eadju; knh fl) kr v/; ; u dh ekđ; rkvka dsvuđ i v/; ; u mnđđ ; dh i đfrZdk; ZkSyh l sl EcđU/kr mi yC/k l kfgR; ds i ¼j h{k.k fo"k; oLrq fo'ySk.k(fo|ky; hu] d{kxR , oa fofo/k l đLFkr; kaeav/; ki dka dsk; &0; ogkj ka ds voykdu rFkk xgđkđZ l sl ¼puk i ktr o l đfyr l ¼pukvka dh cgrj l e> grq v/; ki dka l sl k(kRđkj tđ h i fof/k; kadh iz kx fd; k x; kA

3-i nRrka dsl kr

i Lrq v/; ; u eav/; ; u mnđđ ; kadsvuđ lk vko'; d i nRrka dh i ktr dsl kr bl i zlkj jg& 1-dk; ZkSyh l sl EcđU/kr mi yC/k l kfgR; 2-l đkj v/; ki d

4-i nRr l đy u grqmi dj .k

mnđđ ; dh i đfrZgrq rF; ka ; k i nRrka dk l đy u fd; k tkrk gđ rF; l đy u dsfy, mi dj .kka dh vko'; drk gkrh gđ i Lrq 'kkđk v/; ; u dsfy, mnđđ ; kadh i đfrZfueu mi dj .kkadk iz kx fd; k x; k gđ& ? fo"k; oLrq fo'ySk.k i k: i vl jđpr voykdu i đ = vl jđpr l k(kRđkj

5-i nRrka dh i đfr

bl v/; ; u ea iz đr rhuka i fof/k; k& fo"k; oLrq fo'ySk.k] vl jđpr voykdu rFkk vl jđpr

fLdyi kFk usdk; Zdrkz/kadksmudh dk; Z'kfy; kadsvk/kkj i j pkj oxkæaoxhijr fd; k g&

- (i)dlææ.kdrkz(Focuser)
- (ii)l fØ; d (Operators)
- (iii)l ekdyd (Integrators)
- (iv)o.kudrkz(Relaters)

fLdyi kFk }kjk 0; Dr dk; Z'kfy; ka ea tgl; o.kudrkz fo'ySk.kkRed o dlææ.kdrkz , oa l ekdyd l s l åySk.kkRed i) fr dk l ær feyrk g& dlææ.kdrkz l fØ; d] l ekdyd vkj o.kudrkz ea {ks= Lorærk o {ks= vk/kkfjrrk} y?kq l krR; i zkkurk o nh?kz l krR; i zkkurk] ueuh; rk o vueuh; rk] vflki j .k dslæærrk o vflki j .k xj dslæærrk] okrkj .k mled[krk , oaokrkj .k xj mled[krk] oš fDrdrk o xj oš fDrdrk rFkk n' ; i zkkurk o Jo.k i zkkurk dsrRo 'kkfey g&

eštblvk; j usN%f}&/kph; dk; Z'kfy; kadk oxhij .k i Lr r fd; k g&

- (i)fuelrk cuke i j kuktir drkz(Producers vs Empathizers)
- (ii)nijn' khz cuke dk; kRo; udrkz(Visionaries vs Implementers)
- (iii)fu; kst udrkz cuke vxk d (Planners vs Movers)
- (iv)fu; æd cuke Loræ (Controllers vs Independents)
- (v)l æBd cuke vuphyudrkz(Organizers Vs Adapters)
- (vi)uokpkj drkz cuke i j Ei j koknh (Innovators Vs Traditionalists)

eštblvk; j }kjk 0; Dr dk; Z'kfy; ka ea tgl; fuelrk] njn' khz fu; kst udrkz Loræ , oa uokpkj drkz ds fy, fo'ySk.k dh i kkhoh {kerk dk gkuk t: jh g& ogha i j kuktir drkz , oanijn' khz ea i wkkRed fparu] vxk d ea vflki j .k dslæærrk(uokpkj drkz ea {ks= Lorærk(i j Ei j koknh) vuphyudrkz , oadk; kRo; udrkz ea v/; ki d ds {ks= vk/kkfj r , oamRrj nkf; Roi wkz gkusdk i frfcEcu feyrk g&

cyfcll ¼1993½usvi usv/; ; u dsvk/kkj i j N%i d kj dsdk; Zdrkz/kadk mYyq k fd; k &

- (i)fpldr (Thinker)
- (ii)drkz(The Doer)
- (iii)nydehiz(The Team worker)
- (iv)l æBd (Organizer)
- (v)eW; kadudrkz(The Evaluator)
- (vi)tkpdrkz(The Checker)

cyfcll }kjk 0; Dr dk; Z'kfy; ka ea eW; kadudrkz tkpdrkz , oa fpldr dk; Zdrkz/kadh dk; Z'kSyh ea fo'ySk.kkRed o i wkkRed dk; Z'kSyh dk l ær feyrk g& drkz nydehiz vkj l æBd dk; Zdrkz/kadh dk; Z'kSyh ea {ks= Lorærk o {ks= vk/kkfjrrk} y?kq l krR; i zkkurk o nh?kz l krR; i zkkurk] ueuh; rk o vueuh; rk] vflki j .k dslæærrk o vflki j .k xj dslæærrk] okrkj .k mled[krk , oaokrkj .k xj mled[krk] oš fDrdrk o xj oš fDrdrk rFkk n' ; i zkkurk o Jo.k i zkkurk dsrRokadk i frfcEcu g&

eš l æfcxl ¼1977½us0; fDrRo i d kj dsvk/kkj i j pkj f}&/kph; dk; Z'kfy; kadk oxhij .k fd; k &

- (i)cfgeq kh cuke vlreql kh (Extraverson Vs. Introversion)
- (ii)fu.kz u cuke i R; {kh d j .k (Judging Vs. Perceiving)
- (iii)fpldr u khy cuke Li 'kKku (Thinking Vs. Feeling)
- (iv)l onu cuke vlriKk (Sensing Vs. Intuition)

vlreql khi u] vlriKk] fu.kz u , oa Li 'kKku dsfy, tgl; i wkkRed fparu i zkku gkrk g& ogha Loræ fpldr , oai R; {kh d j .k dsfy, fo'ySk.kkRedrk dh i zkkurk gkrh g&

vxdky ¼1987½us0; fDr dsvf/kxe dh 'kSyh dksvxktdr l kr f}&/kph; ; i kaæoxhijr fd; k g&

- (i){ks= Loræ cuke {ks= vk/kkfj r vf/kxe 'kSyh
- (ii)y?kq l krR; i zkku cuke nh?kz l krR; i zkku vf/kxe 'kSyh
- (iii)n' ; kRed cuke Jo.kkRed vf/kxe 'kSyh
- (iv)ueuh; cuke vueuh; vf/kxe 'kSyh
- (v)vflki j .k dslæærrk cuke vflki j .k xj dslæærrk vf/kxe 'kSyh
- (vi)okrkj .k mled[krk cuke okrkj .k xj mled[krk vf/kxe 'kSyh
- (vii)oš fDrdrk cuke xj oš fDrdrk vf/kxe 'kSyh

Mu , oai ækfux usdk; Z'kSyh fo'ySk.k ea0; fæ d st b&'kkjhjd Lo: i , oaefLr" d dk; kRedrk l fgr l onh : i kRedrk, j kkkrd vko' ; drk, j okrkj .kh; oj h; rk, j l kekt d vk; kekarFkk 0; kol kf; d vflkofuk; kadk vupfl/kr 'kSyh rRokadk l fefyr fd; k tk l drk g& bu rRokadsfo'ySk.k l sck; Z'kSyh dsl Ei R; ; dsl e>us

ursk ds: i earksdHkh ny dsl nL; ds: i eaD; kau djuk i MA vdsysdke djusdh ryuk eany eadk; Zdjus
 I sbudh dk; Zdqkyrk eaof) gkrh gA
 dN v/; ki d vi usfopkj kavlj dk; ka dks mlghav/; ki dka dsl kFk ckVuk ; k djuk i l Un djrs gA tks
 mudsgh l eku ekufi d , oackS) d Lrj dsghA dk; LFky ij l kFkh l eug dh mi fLFkr blgaA tkzku cuk; sj [krh
 gA dN v/; ki d dk; Zdjrs l e; vi us l kFk , d fo' ksk nlt jk l kFkh i l Un djrs gA bl nlt jsl kFkh dh mi fLFkr
 mlgaA tkzku cuk; sj [krh gA ; fn og fo' ksk l kFkh u feys; k fdl h vU; l kFkh dsl kFk dk; Zdjuk t: jh gkst; s
 rc ; sdk; Zu djuk i wLz' kDr] Je , oafu" Bk l su djuk Hkh pu l drsgA
 dN v/; ki d dk; Zdjrs l e; vR; f/kd vkrRe dslær gkrsgA blga dny vi uh {kerkvka ij vf/kd
 fo' okl gkrk gA mlgavdsk NkMstkusij vf/kd vPNh rjg l so , dksfor gkdj dk; Zdjrs gA fdl h vU; ds
 l kFk dk; Zdjusdk vol j vk tkusij ; svl gtrk egl l djrs gA l kefgd dk; ZeaHkh vi uh Hkredk dsifr
 l onu' khy gkrsgA Fkk Hkredk dk Li "V i fjHk" khdj . k pkrsgA budsvud kj l eug dh dfe; k@fofo/krk, j dk; Z
 dksudkj kRed : i l si Hkfor djrh gA
 v/; ki d nlt jka dsl kFk fdl l gtrkj fdl fLFkr , oaLo: i eafcuk i jskkuh dsdke dj i krk gS og
 nlt jka dskd s , oafdl l hek rd Lohdkj djrk gSbr; kfn fopkj ; g l keftd i {k ds vLrxr vkrsgA bl ea
 i kFk/kdj dks Lohdkj uk ny eadk; Zdjuk vi us l kFkh l eug dsl kFk dk; Zdjuk v/; ki d fo' ksk dsl kFk ; k
 cukuk ; k fQj vdsysdk; Zdjuk vkfn fLFkr; k; " ksfey gkrh gA

10/0; kol kf; d vfhkofuk; k;

v/; ki d dh vfhki j .kk] l krR; rk] vuq irk mUk jnkf; Ro dh Hkkouk] l j puk vFkok fol; kl rFkk
 vl e: irk ; k fofo/krk ds ifr oj; rkvka l s ml dh 0; kol kf; d vfhkofuk; ka d k irk yxk; k tk l drk gA
 v/; ki d dsdk; Z0; ogkj eam l dh 0; kol kf; d vfhkofuk ds vxtkdr rRo ifjyfr gkrsgA
 dN v/; ki d vi usdk; ka dks LoPNk l svkjEHk djrs gA , oamPp mi yfC/k; ka dks i ktr dj vi usdk; Zdk
 vkulln yrs gA ; sv/; ki d Lo&i fjr gkrsgA tcf d dN v/; ki dka ea vfhki j .kk dh deh i k; h tkrh gsvlj
 vfhki j .kk dh U; wark mueavkl kuh l snqkh tk l drh gA ; sv/; ki d vi usdk; Zdsfy, i j .kk nussokysi kRl kgd
 ; k ekuns (incentive) dksojh; rk nrs gA dN v/; ki d ftl dk; Zdksi ktrEHk djrs gA ml si jk djdsgh ne
 yrs gAvFkok jkgr egl l djrs gA tcf d dN v/; ki d dk; Zdschp eagh : fp ysk de dj nrs gA dk; Zdks
 djuk dln dj nrs gA cgfkk vi usdk; Zeaofjke dh vko' ; drk egl l djrs gAvlj dk; Zdksi jk djusdsfy,
 blgavR; f/kd i kRl kgu dh vko' ; drk gkrh gA dN v/; ki d dk; Zdjrs l e; fu; e&mi fu; eadk /; ku j [kuk
 i l Un djrs gAvlj geskk ogh djrs gA tksfu; ekuq kj l gh gA tcf d nlt jsv/; ki d vi usLo; adsfu; eadk i kyu
 djrs gAvlj xS i kEi fjd <ak l svi usdk; ka dsl Ei lu djrs gA i k; %; sdk; Z/kjk dsfoi jhr dk; Zdjrs gA
 osv/; ki d tksnf; Ro dks Lohdkj djrs gA dk; Zdks l Ei lu djuk vi uk drD; ekurs gA osvk' kkuq i gh
 dk; ka dks i jk djrs gA , d sv/; ki d vi usf0; kdyki ka ds i fj .kkka i j cMh l ko/kkuh l sfopkj djrs gA dN
 v/; ki d , d sgkrsgA tksvi us thou eankf; RokavFkok dk; ka dks vf/kd egUoi wLzughakurs gA , d sv/; ki dka dks
 vki kuh l sdUkD; P; r fd; k tk l drk gA , d sv/; ki d i k; %mu dk; ka; k nkf; RokadksHmy tkrsgA ftudk mlghaus
 ok; nk fd; k Fkka dN v/; ki d , d Li "V ekxh' kL jsk vkj <kpads vLrxr dk; Zdjuk i l Un djrs gA tcf d
 nlt jsfuc fdl h funz kka dslorU=rk i wLz dk; Zdjuk pkrsgA dN v/; ki d pqr; k; foHku i d k j ds fdl kLkz
 dk; ksvlj dk; Zea i f jorL dksi l Un djrs gA ; fn ogh dk; Zmlganqkj djuk i M; rc Hkh osnt jh ; qDr dk i z kx
 djuk i l Un djrs gA tcf d vU; v/; ki d fu; fer dk; Zea ds vLrxr vPNk djrs gA osvi usdk; ZeafujUrjrk
 dksvf/kd i l Un djrs gA
 dN v/; ki d vi usdk; ka dks LoPNk l svkjEHk djrs gA , oamPp mi yfC/k; ka dks i ktr djrs gA , d s
 v/; ki d vi usdk; Zdk vkulln yrs gA ; sv/; ki d Lo&i fjr gkrsgA tcf d dN v/; ki dka ea vfhki j .kk dh deh
 i k; h tkrh gsvlj vfhki j .kk dh U; wark mueavkl kuh l snqkh tk l drh gA ; sv/; ki d vi usdk; Zdsfy, i j .kk
 nussokysi kRl kgd ; k ekuns dksojh; rk nrs gA dN v/; ki d ftl dk; Zdksi ktrEHk djrs gA ml si jk djdsgh ne
 yrs gAvFkok dk; Zi jk gksu i j gh jkgr egl l djrs gA tcf d dN v/; ki d dk; Zdschp eagh #fp ysk de dj
 nrs gA dk; Zdks djuk dln dj nrs gA cgfkk vi usdk; Zeaofjke dh vko' ; drk egl l djrs gAvlj dk; Zdksi jk
 djusdsfy, blgavR; f/kd i kRl kgu dh vko' ; drk gkrh gA
 dN v/; ki d dk; Zdjrs l e; fu; e i rfu; eadk /; ku j [kuk i l Un djrs gAvlj geskk ogh djrs gA
 tksfu; ekuq kj l gh gA tcf d nlt jsv/; ki d vi usLo; adsfu; eadk i kyu djrs gAvlj xS i kEi fjd <ak l s
 vi usdk; ka dsl Ei lu djrs gA ; si k; %dk; Z/kjk dsfoi jhr dk; Zdjusdksojh; rk nrs gA dN v/; ki d LoPNk l s
 nkf; Ro dks Lohdkj djrs gA dk; Zdks l Ei lu djuk vi uk drD; ekurs gA mul svi fkr dk; ka dks vk' kkuq i i jk
 djrs gA , d sv/; ki d vi usf0; kdyki ka ds i fj .kkka i j cMh l ko/kkuh l sfopkj djrs gA tcf d dN v/; ki d
 , d shkh gkrsgA tksvi us thou eankf; RokavFkok dk; ka dks vf/kd egUoi wLzughakurs gA , d sv/; ki dka dks vki kuh
 l sdUkD; P; r fd; k tk l drk gA , d syks i k; %mu dk; ka; k nkf; RokadksHmy tkrsgA ftudks l Ei lu djusdk
 mlghausok; nk fd; k Fkka
 dN v/; ki d , d Li "V ekxh' kL jsk vkj <kpads vLrxr dk; Zdjuk i l Un djrs gA ; svi usfy,
 Li "V ekxh' kL] : i jsk vkj <kpads vLrxr dk; Zdjuk i j fkr , oa l fo/ktud ekurs gA tcf d nlt jsfuc
 fdl h ekxh' kL] : i jsk vkj <kpads vLrxr LorU=rk i wLz dk; Zdjuk pkrsgA budh utlj ea ekxh' kL]
 : i jsk vkj <kpads vLrxr dk; Zdjuk eksydrk , oauohurk eack/kd gA dN ysk pqr; k; foHku i d k j ds
 fdl kLkz dk; ksvlj dk; Zea i f jorL dksi l Un djrs gA ; fn ogh dk; Zncqj k Hkh djuk i MsrkHkh osnt jh ; qDr dk

i; kx djuk i l un djrsgh tcfv vl; v/; ki d fu; fer dk; Døe dsvlrxr vPNk djrsgh osviusdk; Zea fujUrjrk dks i l un djrsgh v/; ki d dh 0; kol kf; d vfhkofuk; ka dsmi ; Ør fo'ySk.k l s; g Li "V gkrk gSfd 0; kol kf; d vfhkofuk l EclU/kh ; srRo v/; ki d dks0; kol kf; d : i l sl Qy ; k vl Qy cukusea i Hkkoh Hkæedk fuhkk l drsga

1/61/ dnh : i kRedrk ; j

l dnh : i kRedrvka l srkri ; Zv/; ki d ds , flnz l æk; l sga bl ea Jo.k n"V Li 'kzxtá , oa xfrckkd@Hkkxxg.k dksnh tkusokyh ojh; rk; j 'kkfey gkrh ga v/; ki d ea , flnz l æk; xr vxkædr i æq'k fo'kkrk ; jik; h tkrh g&

dñ ykx eç ; r%l qh xbZl puvkædks ; kn j [k i krsgh osvPNs Jkrk gkrsga dñ ykx vfkdkæ mu phtkædks ; kn j [k i krsgh ftudksosnçkrs ; k i <rsgh tgl dñ ykx olrækadk prjkbZl siZU/k djusdh icy bPNk j [krsgh vi usgkFkædk mi ; kx djrsgh oghadñ ykx fofHku dk ; kx ; k i fj ; kst ukvkaea'kkjhfd : i l s vR ; f/kd l fØ ; gkdj l gHkxh gkrsgævç Lo ; adsvuHkædsvk/kj ij vfkd vPNh rjg l s ; Zdj i krsgh

dñ v/; ki d Jo.k i kçY ; dsQyLo : i l qh xbZl puvkædks ; kn j [krsgh osvPNs Jkrk gkrsga , d s v/; ki d eç [kd funæ kædksT ; knk i l un djrsgh l qh gBZl puvkædks ; kn j [kuk , oal Ei f'kr djuk budsfy , l gt gkrk ga eç [kd funæ kædksT ; knk ojh ; rk nrs gæ vç uohu tkudkfj ; ka ds vknku&inku ds fy , fopkj &foe'kdjusdsvf/kd ojh ; rk nrsgh i k ; %bueavearZfollru dh {kerk rgyukRed : i l svf/kd gkrh ga

p{kK i kçY ; dsQyLo : i dñ v/; ki d vfkdkæ mu phtkædks ; kn j [krsgh ftudksos i <rsghæFk fyf [kr funæ kæ ; k l kexh dksogh ; rk nrsgh dñ v/; ki d rLohjka ; k vl ; fp=kædksnçkdj vPNk ; kn j [k i krsgh osphtkarFk dk ; ksdksgrj <æ l sl e> i krsgh ; sv/; ki d vi uh dYi uk dk cgrj mi ; kx djrsgh ; sdk ; Z flFkr ; kæai <æ tk l dusokyh l puvkædks egRo nrsgh fyf [kr funæ kædk vuqkyu djuk budsfy , l gt gkrk ga rLohjka ; k fp=kæ ; k eçæ l kexh dksnçk dj ; k i ; Ør djusl o ; adksgrj <æ l s0 ; Dr dj i krsgh n" ; l kexh budh dYi uk dksfunæ ku nsh ga d {kæ ean" ; l kexh dsmi ; kx dksogh ; rk nrsgh ; si k ; %vearZdh rgyuk eaerZfollru djrs l e ; l gtrk dk vuHko djrsgh

Li 'kz dks i kp i ja jkr bææ ; kæal s , d ekuk tkrk ga Li 'kz dh Nki ncoj Ropk f [kpk] dæ u vç rki eku l fgr dbZrç rjhdka l scurh ga Li 'kzxtá gkusdskj .k dñ v/; ki d olrækadk prjkbZl siZU/k djusdh icy bPNk j [krsghævç / ; ku dks , dkxzj [krsghævç / ; ku , dkxz djrs l e ; vFkok l qrs l e ; vi us gkFkædk mi ; kx djrsgh tksdk ; Z ; svi usgkFkæal sdj yrsghæmlgavkl kuh l snkj k i krsgh vi usgkFkæal s ; Z djusi j blgavf/kd l æq'V i ktr gkrh ga

xfrckkdrc vç Hkkxxg.k khyrk dsdkj .k dñ v/; ki d fofHku dk ; kx ; k i fj ; kst ukvkaea'kkjhfd : i l svR ; f/kd l fØ ; gkdj l gHkxh gkrsgævç Lo ; adsvuHkædsvk/kj ij vfkd vPNh rjg l s ; kn j [k i krsgh , d sv/; ki d l e>uç ; kn j [kusdk ; Zdjusdsfy , egl æ djusdh vko" ; drk ij cy nrsgh l h [kusdh 'kçh ds fl) kærædsvud kj Hkkxxgh v/; ki d dk ; ZdjdsvuHkædr djrsgh vuHkædhi i ktr dsfy , l gHkxrk yrsgh døy i <us ; k l qusl sl h [kuseadfbukæZeg l æ djrsgh , d gh l e ; eanksvyx&vyx phtkæ i j è ; ku dææ djuk budsfy , , d l kæU ; çkr gkrh ga osvPNsvç [k& gkFk l ello ; u dsvfekdkjh gkrsgææFk dk ; Zdsfy , vi us'kj hj dk vfkdkf/kd mi ; kx djrsgh

1/m1/ kkjhfd vko" ; drk ; j

v/; ki d dh vi uh 'kkjhfd vko" ; drk ; j ml dsdk ; &0 ; ogkj , oa vknrkæ dks fo'kçk : i l s i Hkkfor djrh ga buds QyLo : i ml dk 0 ; ogkj flknæ"kr , oa fu ; æ=r gkrk ga buea dfri ; i æq'k 'kkjhfd vko" ; drk ; jbl izdkj g&

dñ v/; ki dka dsfy , fcYdy , d tç h flFkr eacBs jguk dfBu gkrk gç b/kj&m/kj fopj .k djuk mudh vko" ; drk gkrh ga fo'kçk : i l s ; g flFkr rc gkrh gStc osdk ; Z ; k xEHkj fopkj dj jsgkrsga tcfv n" jsv/; ki d eç dy dk ; Zdjrs l e ; [kMægkusdsc tk ; cBs jgusdksgh ojh ; rk nrsgh xEHkj dk ; Zdjrs l e ; ; k dñ cMæ dk ; Zdjrs l e ; dñ v/; ki d [krsvFkok i hrsgh tcfv n" jsdfBu dk ; Zdjrs l e ; dñ pckuk] [kkuk ; k i husdks/ ; ku Hkæ gkus ekursgh vvx&vyx 0 ; fDr ; kædsfy , vvx&vyx egloiwkZ l e ; gkrk ga bl l e ; kuq kj gh mudk eflr" d dk ; Zdjusdsfy , vfkd l fØ ; gkrk gsvç osbl h l e ; vkl kuh l sfopkj djusdsfy , , dkxfpr gksi krsgh dñ dsfy , ; g i kr%tYnh gh vFkok nç l ç dñ dsfy , nkæ gj ckn , oavl ; dsfy , "kæ dksdk ; Zdjuk l æe gkrk ga

dñ v/; ki dka dsfy , ; Fkkor cBs jguk cMæ eç dy gkrk gç b/kj&m/kj fopj .k djuk mudh vko" ; drk gkrh ga fo'kçk : i l s ; g flFkr rc gkrh gStc osdk ; Z ; k xEHkj fopkj dj jsgkrsga tcfv n" js v/; ki d eç dy dk ; Zdjrs l e ; [kMægkusdsc tk ; cBs jgusdksgh ojh ; rk nrsgh , d txg ij cBdj ; k [kMæ gkdj dk ; Zdjusdks ; sdk ; Zea cMæ ck/kk ekursgh , d k dk ; Zft l ea l pyu djuk 'kkfey gksogk budk i n" kZ cgrj gkrk ga

i k ; % ; g nç [kuseavkrk gSfd dñ v/; ki d xEHkj dk ; Zdjrs l e ; ; k dñ cMæ dk ; Zdjrs l e ; [krs vFkok i hrsgh dk ; Zdjrs l e ; [kkuk vFkok i huk blkdh eku ; rk ; k vknr ea'kkfey gkrk ga tcfv n" jsdfBu dk ; Zdjrs l e ; dñ Hk pckuç [kkus ; k i husdks/ ; ku Hkæ gkus ekursgh budsfy , dk ; Zdjrs l e ; [kkuk vFkok i huk dke djuseack/kd gkrk ga

vyx&vyx 0 ; fDr ; kædsfy , fnu dk vvx&vyx l e ; egloiwkZ gkrk ga l e ; fo'kçk ij budk eflr" d dk ; Zdjusdsfy , vfkd l fØ ; gkrk gsvç osbl h l e ; vkl kuh l sfopkj djusdk ; Zdjusdsfy ,

, dksfpr gks i krsgh dN dsfy, ; g i kr%tYnh gh vFlok nj I } dN dsfy, nki gj ckn , oavU; dsfy, 'kke ; kjk=h dsl e; dk; Zdjuk I qe gkrk gA

¼Å½okrkoj .kh; oj; rk, j

okrkoj .kh; oj; rkvkaev/; ki d dh /ofu] i zdk'k] rki eku , oadk; Zks= ½dk; LFky½ I EclU/kh oj; rk, j ; 'kfev gkrh gA i zdk'k okrkoj .kh; oj; rk, j bl i zdkj g&

dN v/; ki d dfBu I eL; kvkai j fopkj djrs I e; [kkeksh ; k fcYdy 'kflur dks i l un djrs gA tcf d nti jsdfBu I eL; kvkai j fopkj djrs I e; /ofu vFlok I achre; okrkoj .k dks oj; rk nrs gA dN v/; ki d dk; Zdjrs I e; rhozi zdk'k dksoj; rk nrs gA tcf d nti jseln i zdk'k dh fLFkr; kaeavf/kd vPNk djrs gA vR; f/kd i zdk'k mudh , dksrk dksHkx djrk gA dN v/; ki d dk; Zdjrs I e; xezokrkoj .k dks i l un djrs gA tcf d nti jsB.Msokrkoj .k eavf/kd vPNk djrs gA tgl; dN v/; ki d est I fgr I h/ksi "B okyh dQ hZvkn dks vFkr-vkS pkfj d I kt&I Ttk dksoj; rk nrs gAogha dN v/; ki dka dsfy, vkjke nk; d dQ hZ (lounge chairs) vFlok Q'kzi j yVsjguk mi ; qR jgrk gsvFkr-; sxj vkS pkfj d okrkoj .k dksoj; rk nrs gA

dN v/; ki d dfBu I eL; kvkai j fopkj djrs I e; i wZ [kkeksh ; k fcYdy 'kflur ½pin drop silence½ dks i l un djrs gA tjk I k Hkh 'kij xy budsdk; Zfuk"i knu dks i Hkfor djrk gA tcf d dN v/; ki d dfBu I eL; kvkai j fopkj djrs I e; /ofu] gYdh&gYdh ckrphr vFlok I achre; okrkoj .k dksoj; rk nrs gA

dN v/; ki d dk; Zdjrs I e; rhozi zdk'k dksoj; rk nrs gA tcf d nti jseln i zdk'k dh fLFkr; kaeavf/kd vPNk djrs gA fdl h dsfy, vR; f/kd rFk fdl h dsfy, i zdk'k dk eln gkuk mudh dke ea, dksrk dks Hkx djrk gA okNn; ; k fo'kSk i zdkj dh i zdk'k 0; oLFk blga, dksrk cukuseal gk; rk nrh gA ogha, d sv/; ki d Hkh gAftudsfy, fo'kSk i zdkj dh i zdk'k dh 0; oLFk t: jh ughagA

dN v/; ki d dk; Zdjrs I e; xezokrkoj .k dks i l un djrs gA tcf d nti jsB.Msokrkoj .k eavf/kd vPNk djrs gA rki eku dh fLFkr dsl EclU/k eaLi "V oj; rk gks i j foi jhr okrkoj .k eadk; Zdjuk dfBu gkrk gA vU; fLFkr; kads vfrfjDr dpy rki eku dsl kfk vuqnyu , d tFVy I eL; k jgrh gA vU; v/; ki d rki eku I svi Hkfor ; k de i Hkfor gkrsgAbl fy, rki eku rRo I sbudk dk; Zfu"i knu i Hkfor ughagkrk gA

dk; LFky dsokrkoj .k dsl EclU/k ea v/; ki d dh 0; fDrxr eku; rk gks I drh gA dbZv/; ki d cBd 0; oLFk] I kexh , oal qo/kkvkadh mi yC/krk vkn dsi fr vf/kd I ahnk gkrsgA dk; Zdjrs I e; ; k dfBu I eL; kvkai j fopkj djrs I e; blga fcYdy vi usvuqny fo'kSk i zdkj dsdk; LFky dh vko'; drk gkrh gA tS & est I fgr I h/ksi "B okyh dQ hZ vkS pkfj d mi ; qR vkrfj d I kt&I Ttk] iz kS; I kexh , oal qo/kkvkadh mi yC/krk vknA tcf d dN v/; ki dka dsfy, dksZ Hkh vkjke nk; d dQ hZ vFlok Q'kz vkn mi ; qR jgrsgA fo'kSk i zdkj dh I kt&I Ttk] iz kS; I kexh , oal qo/kkvkadh mi yC/krk dsi fr budk vxg ughajgrk gA vFkr- ; sdk; LFky ij vkS pkfj d okrkoj .k dksoj; rk ughans gA dHk&dHk v/; ki d mi ; qR okrkoj .kh; rRokads i fr brusn<+gks I drsgAfd , d Hkh okrkoj .kh; rRo dsvuqny u gks i j budk dk; Zfu"i knu i Hkfor gks tkrk gA dN dsfy, tks tgl; tS k gSoksBlid gA budh I kexh , oal qo/kkvkadh mi yC/krk dh i kflr dsfy, pSVk ; k I fO; rk de gkrh gA ; sdk; LFky dsokrkoj .k I svi Hkfor ; k de i Hkfor gkdj dk; Ztkjh j [k I drsgA

I h[kuk , d I rr-, oal k; kfl d i fO; k gA I Hkh i zdkj ds I h[kusea pkj ed; fl) kUr& vflki j .k] m]hi u] vuqO; k , oai qcyu fufgr gkrsgA bl n"V I svf/kxe , oadk; Z, dksZ d gA nti js'kCnkaeal h[kuk , d dk; ZgsvkS dk; ZI h[kuk gA mi yC/k mi ; qR 'kSyh I kfgR;] Mu , oai d kfuX dsdk; Z'kSyh fo' ySk .k rFk vxoky ¼1987½ }kjk i Lrqr I h[kus dh 'kSyh ds oxhldj .k dks n"Vxr j [krs gq fofo/k 'kSyh rFk dk; ZkSyh I kfgR; ds v/; ; u dsl kFk&I kFk {ks-xr fLFkr; kaeav/; ki dka dsdk; Z0; ogkj dsxgu voykdu , oavl jfpr I k{kkRdkj ds vk/kkj ij v/; ki dka dh dk; Zkfy; kadksvxkAidr dy ukSf}/kph; : i kaeoxhZdr fd; k tk I drk g&

- (i) fo' ySk. kRed cuke i wkkRed
- (ii) mUkj nkf; Ro i wZcuke mUkj nkf; Ro eDr
- (iii) {ks= Loræ cuke {ks= vk/kfj r
- (iv) y?kqI krR; i zku cuke nh?kzI krR; i zku
- (v) ueuh; cuke vueuh; dk; ZkSyh
- (vi) vflki j .k dæar cuke vflki j .k xj dæar
- (vii) okrkoj .k I ki k cuke okrkoj .k fuj i k
- (viii) oS fDr d cuke xj oS fDr d
- (ix) n" ; kRed cuke Jo. kRed

8-'kS{k d fufgrkFkZ , oal qko

i R; d v/; ki d dh I h[ku] fplru djus, oadk; Zdjus dh vi uh fo'k"V 'kSyh gkrh gA gkykAid cgr gh de v/; ki d fcYdy ml <æ I sdk; ZvFlok vf/kxe djrs gA tks muds fy, JSBre gA dk; Z'kSyh dk kku v/; ki d dks vi uh fofo/krk dh 'kfa (power of diversity) dks i gpkusdk , d vol j nrk gS rkfd og vi uh dk; Zkfy; kadsvuq kj vi usdk; Z0; ogkj eal qkij ykrsgq v/; ki u 0; ol k; eavf/kdre I Qyrk i klr dj I dA i Lrqr v/; ; u I silr vuqkods vk/kkj ij HkkoH 'kksk grqvxbidr I qko i Lrqr fd; sx; sg&

1-fo | ky; kaeav/; ki dka dh dk; ZkSyh dsl UnHkZ eavšj xgu vuđ dku djudsh vko'; drk gš ft l l sv/; ki dka dh fofo/krkvkadksvf/kd l svf/kd oLrñu" B rjhds l sl e>k tk l dsvšj fofo/krkvkadsh uohu l e> dsvuq i i Hkkoh dk; &vko; wkdch jpk dh tk l dA

2-v/; ki dka dh dk; ZkSy; kadšfodkl eafofHku ekuf l d] 'kkjhfd] l kekt d] okrkoj . kh;] 0; kol kf; d , oal wsh vkfn rRokadh Hkiedk vge gksh gš bu rRokal sl Ecfu/kr fofo/k 0; fDrxr , oal LFkxr dkj dka; Fkk& l xBu dh i Nfr] l LFkxr i fjoš k] Af' k{k.k Lrj] l kekt d& vkfkd i "Bhke] cđ] mi yfC/k vfHki j .kk] v/; ki u fo" k;] l adk;] fyaxr fHkurk] {ks=xr fHkurk] v/; ki u vuHko] in fLFkr] i zkl fud vuHko vkfn dsl kfk v/; ki dka dh dk; ZkSyh dsl Ecl/k dk v/; ; u fd; k tkuk pkfg, A

3-i Lrñ v/; ; u eav/; ki dka dh dk; ZkSy; kadšuksf }/wph; : i k& fo' ysk. kRed cuke i wkkRed] mUkjnkf; Ro i wkz cuke mUkjnkf; Ro eDr] {ks= Loræ cuke {ks= vk/kfjr] y?kq l krR; i zku cuke nh?z l krR; i zku] ueuh; cuke vueuh;] vfHki j .k dšær cuke vfHki j .k xš dšær] okrkoj .k l ki šk cuke okrkoj .k fuji šk] oš fDr d cuke xš oš fDr d rFk n' ; kRed cuke Jo. kRed dk; ZkSyh eaoxhčđr fd; k x; k gš vks pkfjd dk; Z{ks= dsl kfk gh l kfk vks pkfjd dk; Z fLFkr; ka ea f' k{dka ds 0; ogkj dk v/; ; u djsr gq bl oxhčđj .k dh i qV ; k vko'; drkuđ kj i pfuzkđj .k fd; k tk l drk gš

4-i Lrñ v/; ; u eaoxhčđr v/; ki dka dh dk; ZkSy; ka eaf' ysk. kRed cuke i wkkRed] mUkjnkf; Ro i wkz cuke mUkjnkf; Ro eDr] {ks= Loræ cuke {ks= vk/kfjr] y?kq l krR; i zku cuke nh?z l krR; i zku] ueuh; cuke vueuh;] vfHki j .k dšær cuke vfHki j .k xš dšær] okrkoj .k l ki šk cuke okrkoj .k fuji šk] oš fDr d cuke xš oš fDr d rFk n' ; kRed cuke Jo. kRed dk; ZkSyh ds/wp fo' kš dh oj h; rk j [kusokysv/; ki dka dšfy, mi ; Dr dk; Z fLFkr; ka okrkoj .k dh i gpku djudšfy, xgu , oafolrñ v/; ; u fd; k tk l drk gš

5-l Ec) l kfgR; ; g l d rñr djrk gšfd v/; ki dka dh dk; ZkSy; kadk v/; ; u {ks= 'kš koloLFk eogš vr%bl l EiR; ; dh 0; ki d l e> , oal e> dsoLrñ dšfy, všj vf/kd l ñu; kš tr] 0; ofLFkr] xgu , oafolrñ v/; ; u djudsh vko'; drk gš

l UnHkZ l ph

1-vxoky] l Hkk'kplæ (yfux LVkby veax f0; šVo LVMŠV†] bykgkcln] l ŠVy i fcyf' ka gkÅ l] 1987-

2-vkñy' kš dh] tñh , .M 'kyV] fjpM[fjtucy tkc vdækmš kUl Qkñ i hi y fon l kbdšfjd fmi šcyVht bu l kšz cđ vñd fjgšcyhšku , .M ešy gšFk] , Mh- MfoM ih ekDl ys , .M tkñ vkj- fQp % Mh-½ Dyopj , dMšed@lyue i fcy' ki Ź u; w kñd] 2003] 66-

3-. MEI] tM] DokfyVh xolæM] ckmYMj lhvkš buVjuš isj 2001(, V http://bama.ua.edu/~jrichard/Team_Skills/Team_Skills_Instructors_Info/Assignments/Work_Style_Questionnaire.PDF

4-dhQh] tEi MCV; w i kQkbfyax , .M ; wvykbtax yfux LVkby] jšVu] oh , % uškuy , l kš l ; 'ku vñd l šd. Mjh Ldñy fi šl i Yl] 1988-

5-Mu] vkj- , .M fxxl] , l- (yfux LVkbyl % DokbV fjošy; wku bu vefjdu l šd. Mjh Ldñl] jšVu] foj thfu; k] uškuy , l kš l ; 'ku vñd l šd. Mjh Ldñy fi šl i Yl] 1988-

6-Mu] jhvk , .M iškufux] ckjck(ofdx LvkbYl , ukyfl l] dki kšv otž] , V] www.creativelearningcentre.com

7-M; wñj j l y , -(, V www.psywww.com/intropsych/index.html

8-fuckyl] jšuk , -(odšLVkby estješ % Moylkeš , M ofšyMš ku] fmi kVšv vñd+ešMdy , M Dyhfudyh l kbdšy kñe h] ; fuQkšM ; fuofl šh vñd+gšFk l kbd st] cFkš Mk] , eMh] ; w, l- ,] 2002] i i i-

9-i kVv] Mh-Mh- (xM Vhfpax % ou l kbž fQV vkñy \ U; wMkbVš' ku Qkñ , MYV , .M dšVU; šax , T; wšš ku] 2002] 93] 5&15-

10-fi Fk l] vkj- Vh- (dkkuhfVo yfux LVkby%v fjo; wvñd nk QhYM fmi šMs V&QhYM bñumi šMs V vi kš] tužy vñd okšš kuy , M; wšš ku , .M Všux] 54 ¼¼¼ 2002] 117&132-

11-fi dšV] 'kšy(, V <http://www.inc.com/shelley-prevost/4-unique-working-styles-whats-yours.html>

12-i škfux] ckjck(1994 , V www.creativelearningcenter.com/aboutworkingstyle.html.

13-Qkbž lkh , l- , .M dš kš] ih , -(bQDV† vñd dkkuhfVo LVkby , .M dšÅUl yj] Dykbš bEi šFkfcVh vkñd Dykbš xšFk] tužy vñd dkmUl fyax l kgčšy kñe h 27 ¼¼¼ uoEcj] 1980] 529&538-

14-QukMht] , e- , l- (v LVMh vñd nk l kbdšy kñe dy vkLi šV† vñd šæpu fjyš ku bu , M; wšš kuy , MfeFuLVš ku vñd gM† vñd Ldñl }-bf. M; u , M; wšš kuy fjo; ĩ 17 ¼¼¼ 1990] 66&67-

15-fQ' k] ch- ch] , .M fQ' k] , y- (LVkbyl bu Vhfpax , .M yfux] , M; wšš kuy yñMj' ki] tšupfj] 1979] 245&254-

16-Qš jLVhu] , e- (odšLVkby % MšQfu' ku] , fEi fjdyl i kšV , M bElydš ku Qkñ fčod ku] boš; w' ku , M fjgšcyVš ku vñd+vñd; iškuy vlij , Dl VhfeVh fmi vñdž bu , l- l kšj & , l -Mh-ew ¼ Mh-t-½ fc; kñM ck; kššfuDI % l kbdš kšy vkLi šV† vñd+ešdšy kšdšy fmi vñdž bu vñdž odž Vsyj & Ykš l fyfeVM] ynuj 1996] 177&206-

17-cyfcll] vkj- , l- Vhej kš l , V odž cvjofkš gušš fyfeVM] 1993

18-ckšMu] jšVž l h- , .M l kjh dukš] foDyš (DokfyVšVo fjl pžQkñ , M; wšš ku% , u , UVšMD' ku Vhfc; jh , .M

